

BUB H. 1983. *Ornithologische Beringungsstationen in Europa*. Dachverbandes Deutscher Avifaunisten, Bonn. 190 p. Prijs DM 20.

Dit boek geeft een beschrijving van 53 willekeurig gekozen ringstations (of ringprogramma's) in Europa; voorts worden 18 stations kort genoemd. Aan bod komen stations in Noorwegen (1 + 7 kort), Zweden (6 + 3 kort), Finland (5), USSR (9), Bulgarije (1), Groot-Brittannië en Ierland (13 + 6 kort), Denemarken (7), Nederland (2), België (3), Frankrijk (1), Zwitserland (1), DDR (1) en BRD (3 + 2 kort). Voor sommige landen wordt aangegeven waar men informatie over andere stations kan vinden.

Per station wordt een aantal alinea's gewijd aan geschiedenis, landschap, soorten, programma, vangmethoden, top-tien van gevangen vogels, zeldzaamheden, terugmeldingen, publicaties, toegankelijkheid voor bezoekers en een Engelse samenvatting gegeven. Vaak zijn foto's van het station of de werkzaamheden opgenomen. De teksten zijn meestal geschreven door de leider van een station.

Voor Nederland worden de vinkenbanen genoemd. Ter illustratie wordt ingegaan op het ringwerk in de duinen bij Den Haag, waar het eerste Nederlandse ringstation werd opgericht. Jammer is dat de overige, vaak minstens zo actieve vinkenbanen aan de Hollandse kust niet in beschouwing genomen worden, terwijl de literatuurlijst alleen titels uit vroeger jaren geeft.

Van de beschreven stations wordt meestal een aardig en bruikbaar beeld geschetst, ondanks de wat ouderwetse lay-out van dit in zijn soort unieke boek. Het ontbreken van informatie over een aantal landen waar wel sprake is van ringstations (of ringprogramma's) is echter storend. In dit kader kunnen de al jaren bemande ringplaatsen aan de Poolse kust welke participeren in het grootscheepse vogeltrekonderzoek *Operation Baltic*, genoemd worden. Men kan zich afvragen of de samenvattingen niet beter als hoofdstuk hadden kunnen dienen, zodat meer stations opgenomen hadden kunnen worden. Ook de ruimte besteed aan zeldzaamheden en terugmeldingen, welke veelal incidenteel en niet bepalend voor het karakter van het ringwerk ter plaatse zijn, had beter hiervoor aangewend kunnen worden. Immers, volgens het voorwoord is het boek vooral bedoeld om mensen van ornithologische stations te informeren over het werk van hun collega's. Een compleet overzicht met een korte tekst per vangplaats lijkt daartoe geschikter dan een willekeurige, niet voor ieder land representatieve keuze, waarbij bovendien landen waar men gericht onderzoek doet „vergeten” worden.

Joke E. Winkelman

BUNN D. S., WARBURTON A. B. & WILSON R. D. S. 1982. *The Barn Owl*. Poyser, Calton. 264 p. Prijs £ 12,60.

Deze monografie van de Kerkuil is het resultaat van 19 jaar veldwerk (1963-82) van drie amateur-ornithologen. De auteurs hebben met veel enthousiasme gegevens over de Kerkuil verzameld in het noordwesten van Engeland in sterk gevarieerde biotopen. Het boek is geïllustreerd met pentekeningen van Willis, 11 figuren, 39 tabellen en 31 instructieve zwart-wit foto's. De tekst is toegespitst op de Britse situatie en slechts in beperkte mate aangevuld met gegevens uit de rest van Europa.

In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op de beschrijving van de soort en zijn aanpassingen. De Kerkuil is met zijn 35 ondersoorten (Peters) — volgens andere systematici 34 (Schneider) — over een groot deel van de aarde verspreid. Het accent ligt op de Britse en Zuideuropese ondersoort *alba*. Vergelijkingen worden gemaakt met *guttata* (o.a. Nederland) en *pratincola* (Noord- en Centraal-Amerika). Aan de geluiden van de Kerkuil (17 soorten) wordt extra aandacht besteed. Hoofdstuk 3 geeft een interessant overzicht van het algemene gedrag van de Kerkuil in Engeland. Aan de orde komen roestplaatsen, territorium, jacht en jacht-tijden, methoden van jagen, jachthefficiency en concurrentie met andere soorten als Kauw en Torenvalk.

Jammer dat de auteurs niet op de hoogte zijn van de nieuwste literatuur, hetgeen vooral blijkt uit het hoofdstuk over het voedsel. Het is een veel te beschrijvend hoofdstuk en samenvattende, overzichtelijke grafieken ontbreken. De Britse situatie verschilt nogal van die in de rest van Europa (zo komt de Veldmuis niet in Groot-Brittannië voor!). Er kan daardoor een vertekend beeld ontstaan wat betreft de voedselkeus. De Kerkuil is de enige soort onder de uilen waarvan het voedsel grondig op grote schaal is onderzocht (o.a. Schmidt, *Zool. Jb. Syst.* 100 (1973): 301-330). Aan de broedbiologie worden een 40-tal bladzijden gewijd. Opvallend is dat er in Engeland ongeveer 40% van de Kerkuilen in holle bomen nestelt, vooral in de olm. Door intensieve observaties door de auteurs zijn goede gegevens bekend betreffende de broedresultaten. Van het aantal uitgekomen jongen vliegt c. 85% uit. Kannibalisme vormt een zwakke schakel in dit hoofdstuk: was het jong al dood of werd het dood gemaakt?

Interessant is het hoofdstuk over migratie. Ringgegevens uit vele landen worden met elkaar vergeleken. Vervolgens komen oorzaken van achteruitgang en beschermingsmogelijkheden aan bod. Evenals in ons land is het aantal verkeersslachtoffers hoog en neemt dat nog steeds toe. Van de jonge Kerkuilen haalt 75-90% de tweede zomer niet. Strengere winters met veel

sneeuw zijn funest. Het sterftepercentage onder de jongen kan dan oplopen tot 100%! Het verloren gaan van geschikte biotopen vormt ook in Engeland een grote bedreiging. Als beschermingsmethoden worden onder meer genoemd: plaatsen van nestkasten (met goede tekeningen), verbeteringen van biotoop en het uitzetten van jonge Kerkuilen die op een leeftijd van 5 à 6 weken uit het nest worden gehaald! De ouders produceren dan gewoonlijk een tweede legsel. Wanneer een uitstekend biotoop aanwezig is en volop muizen aanwezig zijn, dan zijn „spontane” tweede legsels geen uitzondering. Op deze manier ingrijpen in de natuurlijke situatie is geen goede zaak.

Een apart hoofdstuk geeft uitvoerig informatie over de verspreiding en aantallen in Groot-Brittannië. In 1932 schatte men het aantal broedparen op 12 000 en in de jaren 1968-72 op 4500-9000. Veel wetenswaardigheden zijn te vinden in een hoofdstuk over folklore. In een bijlage worden suggesties gedaan voor onderzoek en fotografie. De auteurs adviseren gebruik te maken van wit licht. In een vergevorderd broedstadium zullen de ouders het nest hierdoor waarschijnlijk niet verlaten, maar de kans is groot dat ze in het volgende jaar niet terugkeren. Het gebruik van rood licht of beter nog infrarood licht heeft daarom de voorkeur. Ondanks enkele kanttekeningen is dit boek een goede informatiebron voor ieder die in de Kerkuil is geïnteresseerd.

Johan de Jong

DE KROON G. H. J. 1982. *De Waterral*. Kosmos, Amsterdam. 88 p. Prijs f 25.

Voor velen is de Waterral een geheimzinnige vogel en menig ornitholoog is doorgaans al lang blij wanneer toevallig een glimp van deze ral kan worden opgevangen. Toen Gerard de Kroon dan ook aan het einde van de jaren zestig zijn plannen kenbaar maakte om de Waterral uitvoerig te gaan bestuderen, ontmoette hij daarbij nogal wat scepsis. De vogelsoort in kwestie zou zich niet lenen voor gedetailleerd onderzoek en ook niet „onder een hoedje” te vangen zijn. Gelukkig liet De Kroon zich hierdoor niet afschrikken, zodat na veertien jaar veldwerk een interessant deeltje aan de Kosmos Vogelmonografieën kon worden toegevoegd. In zijn geheel eigen stijl geeft de auteur een schat aan informatie, die voor het grootste deel uit eigen onderzoek werd verkregen en waar mogelijk werd aangevuld met al dan niet gepubliceerde waarnemingen van anderen. Uitvoerig wordt ingegaan op aspecten als biotoop en habitat in verband met verspreiding, territoriumgrootte en populatiedichtheden, nest en nestmateriaal, voedsel en gedrag, geluid, ontwikkeling verkleed en verband tussen bouw en functie.

In de periode 1975-79 ving en ringde de auteur maar liefst 1332 Waterrallen, vooral in het gebied van de benedenrivieren rond zijn woonplaats Gorinchem, maar ook op Vlieland en bij Kruiningen (Zld). Zodoende werd een schat aan informatie verkregen over voorkomen, seizoenverloop, trek en dergelijke, maar ook over aspecten als verblijfsduur en plaatstrouw. Bovendien zijn van de gevangen Waterrallen biometrische gegevens en notities over de rui vastgelegd, die in het

boek zijn verwerkt tot gewichtscurven, ruicurven en tabellen met maten en gewichten. Aan de hand van terugmeldingen van geringde Waterrallen zijn sterfecijfers en doodsoorzaken gerubriceerd, waaruit blijkt dat 117 van 250 terugmeldingen betrekking hebben op geschoten vogels (in Zuid-Europa). Natuurlijke predatie werd slechts in 22 gevallen geconstateerd.

Het boekje bevat een groot aantal illustraties, waaronder fraaie foto's en tekeningen, die een waardevolle aanvulling op de tekst vormen. In het voorwoord schrijft de auteur: „Het fabeltje dat de Waterral zich niet zou lenen voor onderzoek heb ik aan mijn lieslaarzen gelapt”. Terecht! Dit materiaal vormt een zeer uitgebreide en goed gedocumenteerde aanvulling op hetgeen er tot dusverre over de Waterral bekend was.

Leo van den Bergh

PIECHOCKI R. 1982. *Der Turmfalke*. (Neue Brehm-Bücherei 116) Ziemsen, Wittenberg. 104 p. Prijs DDR M 12,10.

Bij vogelmonografieën zijn herdrukken schaars. Daardoor worden latere belangstellenden vaak met het woord „uitverkocht” geconfronteerd. In de serie van de Neue Brehm-Bücherei vinden we niet alleen regelmatig herdrukken, maar men maakt dan ook van de gelegenheid gebruik om de tekst aan te passen. Een zesde druk bij een vogelmonografie, zoals dit van het bekende boekje van Piechocki over de Torenvalk, is echter ook voor deze serie een unicum. De eerste druk verscheen in 1954, waarna niet lang daarna zelfs een Nederlandse bewerking uitkwam.

Een greep uit de onderwerpen die aan de orde komen: geografische vormen, verspreiding, bouw, kenmerken, rui, voedsel, jachtgedrag, broedbiologie, trek en mortaliteit. Een groot deel van de gegevens komt uit onderzoek van de auteur. Hoewel er een veelheid aan materiaal van andere onderzoekers werd verwerkt, is het jammer dat dit bijna uitsluitend afkomstig is uit Duitstalige literatuur terwijl er over deze soort juist zoveel in andere talen gepubliceerd is.

Vergelijken we de zesde druk met de vierde, toen de tekst grondig werd herzien, dan vallen een wat grotere bladspiegel en een kleiner lettertype op. Daardoor kon op een geringer aantal pagina's meer besproken worden. In totaal werden ongeveer acht pagina's tekst toegevoegd. Zo werd nu voor het eerst melding gemaakt van het verstoppn van gevangen prooien om deze later weer te kunnen ophalen. Niet juist is dat dit gedrag alleen in de winter vertoond wordt. Deze zesde druk is waarschijnlijk voorbereid net voor de recente stroom van nieuwe onderzoekresultaten die vanuit bijvoorbeeld Groot-Brittannië (o.a. Village) en ons land (Daan en medewerkers) op gang kwam, waardoor deze titels niet verwerkt konden worden.

Voor mensen die graag op een niet te moeilijke wijze wat meer van onze algemeenste roofvogel willen weten, geeft dit boekje een schat aan informatie, veel meer dan een andere uitgave over deze soort die nog niet zo lang geleden in een Nederlandse bewerking verscheen. Daarom is het terecht dat *Der Turmfalke* tot de succesnummers van de Neue Brehm-Bücherei behoort.

Joop B. Buker

RIJKSINSTITUUT VOOR NATUURBEHEER. 1983. *Natuurbeheer in Nederland; Dieren*. Pudoc, Wageningen. X+423 p. Prijs f 60.

Dit boek is het tweede deel in de serie „Natuurbeheer in Nederland”, die door medewerkers van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) wordt samengesteld. Het eerste deel (1979) handelt over levensgemeenschappen; delen over vogelinventarisatie en theoretische grondslagen zijn in voorbereiding. In het deel *Dieren* wordt een aantal diersoorten uitvoerig besproken. Het gaat hierbij vooral om vogels (174 p.) en zoogdieren (85 p.), maar ook amfibieën, reptielen, vissen en ongewervelde dieren komen aan bod. Verder zijn er hoofdstukken over ecologische achtergronden (begrippen, populatiedynamica, verspreidingspatronen, populatiegenetica) en jacht. Deze bespreking beperkt zich tot het hoofdstuk dat over vogels gaat.

Na een korte inleiding worden 6 soortgroepen (ganzen, zweemeenden, duikeenden en zaagbekken, rallen, weidevogels, holenbroeders) en 43 soorten (Aalscholver, vier soorten reigers, Ooievaar, Lepelaar, drie zwanen, zeven roofvogels, Korhoen, Kwartelkoning, Meerkoeit, Kraanvogel, Houtsnip, Kok- en Zilvermeeuw, vijf sterns, Turkse Tortel, drie uilen, Nachtzwaluw, IJsvogel, Oeverzwaluw, zes kraaiachtigen, Spreeuw) behandeld. Van iedere soortgroep of soort komen de volgende aspecten aan de orde: verspreiding, aantallen, biotoop, voedsel, betekenis (en eventueel bedreiging) en beheer. In sommige gevallen komen nog meer punten aan bod zoals begrazingseffecten (ganzen) en voortplantingsgedrag (Korhoen). Iedere bespreking wordt afgesloten met een literatuurlijst.

De keuze van soorten die worden behandeld, betreft geen afgewogen selectie, maar lijkt vooral te zijn bepaald door binnen het RIN aanwezige kennis. Er worden in de inleiding wel een zestal overwegingen genoemd die bij de keuze een rol hebben gespeeld, maar er ontbreken nogal wat soorten die aandacht verdienen. Dit betreft schaarse en kwetsbare soorten (b.v. Geoorde Fuut, Kluut, Duinpieper) en andere soorten waarvoor specifieke beheersmaatregelen mogelijk zijn (b.v. Blauwe Reiger, Patrijs, Boomleeuwerik).

De tekst is van een hoog gehalte maar bevat soms minder ter zake doende details. Voor het soortenbehoud biedt dit boek ongetwijfeld een schat aan informatie. De aanwijzingen voor beheer en bescherming van de behandelde soorten waren niet eerder in een

dergelijke vorm beschikbaar. Het is te hopen dat de hoge prijs geen beletsel zal zijn voor de verspreiding van dit boek onder al diegenen die het natuurbeheer in de praktijk uitvoeren.

Eduard R. Osieck

TROMMER G. 1983. *Greifvögel*. (Gewijzigde druk) Ulmer, Stuttgart. 200 p. DM 58.

In het voorwoord zegt Trommer in dit boek vooral de bescherming van roofvogels en uilen te willen propagereen. Hij gaat uitvoerig in op revalidatie, valkenjacht, fokken, loslaten en andere kunstgrepen die gericht zijn op de individuele vogel. Bijzonder weinig aandacht wordt besteed aan bedreigingen en bescherming van roofvogelbiotopen. De literatuurlijst omvat 126 titels, waarvan slechts zeven Engelstalige. Opvallende lacunes zijn met name de standaardwerken van Newton en Bijleveld. De bronnen worden niet op consequente wijze in de tekst aangegeven. In veel gevallen staat het jaartal niet vermeld en meestal moet de lezer maar raden welke publikatie de bron is.

In een inleidend hoofdstuk worden status, kenmerken, voedsel, bedreigingen en verspreiding in algemene termen beschreven. Dit gedeelte biedt de iets gevorderde amateur-ornitholoog te weinig. Zo wordt bijna geen aandacht geschonken aan het voor de determinatie zo belangrijke vliegbeeld. Ten opzichte van de eerste en de tweede druk, die identiek zijn, is het aantal illustraties meer dan verdubbeld. Het boek bevat nu ongeveer 50 pagina's afbeeldingen van over het algemeen goede kwaliteit. Naar aanleiding van belangrijke veranderingen sinds het verschijnen van de eerste druk in 1973 (respectievelijk het herstel van een aantal soorten en successen bij het fokken) zijn de hoofdstukken „Probleme des Greifvogelschutzes” en „Über die Haltung von Greifvögeln” geheel herschreven en aan andere hoofdstukken gedeelten toegevoegd.

Het boek is vooral van belang voor asielhouders en valkeniers en voor andere mensen die graag iets voor de individuele vogel doen. Het biedt echter beslist onvoldoende inzicht in de levenswijze en de werkelijk doeltreffende bescherming van roofvogels en uilen.

G. Müskens & J. Thissen